

LIBRIS

We know
books

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BUNOIU, FLAVIUS

**Gheorghe Ioanovici : un român în fruntea
francmasoneriei maghiare** / Flavius Bunoiu, Mircea
Munteanu. - București : Librex Publishing, 2025

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-630-6628-68-1

I. Munteanu, Mircea

929

061.236.6

Editor : Ionuț Radu

DTP : Monica Ioniță

Corector : Evelin Ceciu/Corectura.ro

LIBREX PUBLISHING

Str. Episcopul Radu, Nr. 30, București

redacție: 0723 193 019

comenzi@librex.ro

www.librex.ro

© LIBREX PUBLISHING, 2025

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări,
fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se
pedepsește conform *Legii dreptului de autor*.

**FLAVIUS BUNOIU
MIRCEA MUNTEANU**

GHEORGHE IOANOVICI

**Un român în fruntea
francmasoneriei maghiare**

Librex Publishing

2025

CUPRINS

I. CONSIDERAȚII INTRODUCTIVE. ÎNTRE ECOURI REVOLUȚIONARE ȘI IDEALURI MASONICE.	11
II. DIN RUINELE MOSCOPOLELUI LA CETATEA TIMIȘOAREI: SAGA FAMILIEI IOANOVICI.	15
Familia lui Gheorghe Ioanovici	18
Tânărul Gheorghe Ioanovici.	20
III. REVOLUȚIONARUL GHEORGHE IOANOVICI, EXILUL, ANII DE ÎNCHISOARE, AMNISTIA.	23
Lupta pentru drepturile românilor din Transilvania în contextul Revoluției de la 1848	39
Încercările de împăcare dintre Kossuth și Bălcescu: un proiect promițător, dar tardiv	44
Confederația Dunăreană: Un vis de unitate regională.	51
Diferențele de viziune: Bălcescu versus Kossuth.	54
De la revoluționar la vizionar francmasonic	55
IV. REFACEREA UNEI IDENTITĂȚI NAȚIONALE ȘI SPIRITUALE:	59
Contribuțiile publicistice și filologice ale lui Gheorghe Ioanovici	59

Căsătoria cu Sofia Mano și implicarea în viața culturală și socială a a comunității românești.	63
Gheorghe Ioanovici-arhitect al Statutului Organic și susținător al autonomiei Bisericii Ortodoxe Române din transilvania.	68
V. GHEORGHE IOANOVICI- UN LIDER MASONIC ÎN PERIOADA DE RENAȘTERE A ORGANIZAȚIEI ÎN UNGARIA	85
Începuturile lui Gheorghe Ioanovici în francmasonerie	89
Francmasoneria și mișcările revoluționare din 1848.	95
Contribuția lui Gheorghe Ioanovici la înființarea Lojii Dél din Lugoj.	109
VI. GHEORGHE IOANOVICI- UN VIZIONAR ÎNTRE POLITICĂ, FILANTROPIE ȘI EDUCAȚIE.	127
De la societatea „Kisfaludy” la filantropie	128
De la politică la sprijinirea comunității	132
Epitaf pentru Gheorghe Ioanovici – o viață în slujba idealurilor nobile	135
În loc de concluzii.	145
BIBLIOGRAFIE	149

CONSIDERAȚII INTRODUCȚIVE. ÎNTRE ECOURI REVOLUȚIONARE ȘI IDEALURI MASONICE

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Europa a fost martora unor transformări politice și sociale profunde, rod al „Primăverii popoarelor” (Revoluția de la 1848). Această perioadă de agitație și schimbare a fost marcată de aspirațiile națiunilor europene pentru independență, drepturi civile și reforme democratice. În Ungaria, Revoluția de la 1848 a avut un impact semnificativ asupra identității naționale și luptei pentru eliberarea de sub dominația austriacă. În acest context tumultuos, Gheorghe Ioanovici s-a implicat activ în mișcarea revoluționară, devenind un fervent susținător al reformelor sociale.

Totodată, contextul masonic din Ungaria secolului al XIX-lea a fost marcat de o renaștere viguroasă a francmasoneriei, care a început să se dezvolte semnificativ după 1860, în urma unei perioade de interdicție. Gheorghe Ioanovici a jucat un rol central în acest mediu efervescent, contribuind activ la formarea și consolidarea lanțului masonic în zona sa de influență. Francmasoneria din acea epocă a fost un vehicul esențial pentru promovarea ideilor liberale și a drepturilor omului, iar implicarea lui Ioanovici în aceste

cercuri a avut un impact profund și durabil asupra vieții politice și sociale din Ungaria.

În cartea de față ne-am propus să explorăm cele două contexte istorice expuse mai sus (conexe, la un moment dat) prin perspectiva vieții și activității lui Gheorghe Ioanovici, un personaj – am putea spune – neglijat în istoria francmasoneriei românești. Cercetând amănunțit documente istorice, corespondența personală, dar și mărturiile contemporanilor, am încercat să conturăm un portret complex al lui Ioanovici, punând în evidență contribuțiile sale în diverse domenii, de la politică și jurnalism până la francmasonerie și activism social.

După înfrângerea revoluției, personajul lucrării noastre a fost închis și exilat, revenind în viața publică și politică după amnistie. A jucat un rol esențial în înființarea și consolidarea Mitropoliei Ortodoxe Române din Transilvania, colaborând îndeaproape cu Andrei Șaguna. În carte veți descoperi amănunte despre activitatea sa jurnalistică și filologică, contribuțiile sale la dezvoltarea limbii maghiare și sprijinul acordat tinerilor români aflați la studii în Budapesta.

La un moment dat, Ioanovici va deveni un lider marcant al francmasoneriei maghiare, fiind *Suveran Mare Comandor al Supremului Consiliu de Grad 33 al Ritului Scoțian Antic și Acceptat (1871-1909)*, *Mare Maestru al Marelui Orient al Ungariei (Rit Scoțian) între 1871-1886*, *Mare Maestru de Onoare (1886-1909)* și, nu în ultimul rând, *Mare Maestru al Marii Loji Simbolice a Ungariei (1896-1909)*. Cartea noastră aduce în prim-plan contribuțiile sale la francmasonerie, evidențiind influența sa asupra dezvoltării acestei organizații.

Metodologia folosită în această carte include o analiză riguroasă a surselor primare și secundare, combinată cu o abordare interdisciplinară care integrează istoria politică, socială și culturală. Am utilizat tehnici de critică istorică pentru a verifica autenticitatea documentelor și am încercat să oferim o interpretare detaliată a contextului în care Ioanovici a activat, asigurând astfel o înțelegere profundă și nuanțată a subiectului.

Stilul literar al cărții este unul narativ-analitic, îmbinând descrierea detaliată a evenimentelor istorice cu interpretări și reflecții personale ale autorului. Este important să subliniem că această lucrare reprezintă o premieră în literatura istorică românească, prin faptul că tratează într-un mod mai larg aspectele masonice ale vieții lui Gheorghe Ioanovici – un (a)român care a ajuns conducător al francmasoneriei maghiare. Acest demers își propune să ofere o perspectivă nouă cititorilor români asupra rolului francmasonilor în dezvoltarea socială.

Importanța acestei cărți, credem noi, în peisajul literaturii masonice din România reiese din expunerea modului cum figurile-cheie, personificate prin Gheorghe Ioanovici, au influențat și au modelat francmasoneria. Punând în prim-plan activitatea și ideile lui Gheorghe Ioanovici, cartea încearcă să aducă o modestă contribuție la literatura de specialitate, dezvăluind o imagine nouă și mai profundă asupra istoriei francmasoneriei în Europa Centrală și de Est.

Cartea explorează nu doar realizările și succesele lui Ioanovici, ci și provocările și controversale pe care le-a întâmpinat pe parcursul vieții sale. Aceasta oferă o perspectivă echilibrată și nuanțată asupra contribuțiilor sale, permițând cititorilor să aprecieze pe deplin dedicarea

și angajamentul său față de francmasonerie și față de valorile umaniste pe care le-a promovat.

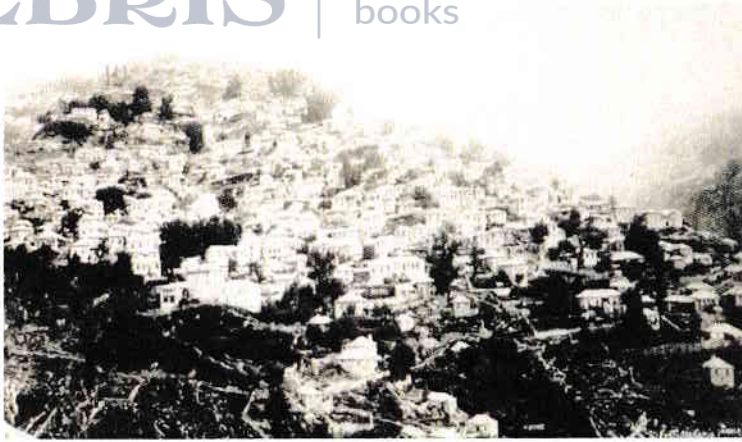
În plus, lucrarea evidențiază contextul istoric și social în care Gheorghe Ioanovici a activat, oferind o înțelegere mai amplă a dinamicilor și tensiunilor din acea perioadă. Aceasta abordează interacțiunile complexe dintre diferitele națiuni și comunități din Imperiul Austriac și ulterior din dualismul austro-ungar, subliniind rolul lui Ioanovici ca mediator și promotor al colaborării interculturale.

În concluzie, putem afirma că această carte nu este doar o biografie a unui lider excepțional, ci și o sursă bibliografică pentru cei interesați de francmasoneria din Europa Centrală și de Est. Prin aducerea în prim-plan a contribuțiilor remarcabile ale lui Gheorghe Ioanovici, cartea noastră oferă o perspectivă valoroasă și inovatoare asupra unei perioade cruciale din istoria francmasoneriei și a relațiilor interculturale din Transilvania și Ungaria.

DIN RUINELE MOSCOPOLELUI LA CETATEA TIMIȘOAREI: SAGA FAMILIEI IOANOVICI

Prima mențiune a orașului Moscopole apare cu denumirea albaneză Voskopoja în documente otomane din secolele XVI-XVII. În documentele comerciale venețiene și franceze, formele Voscopolis și Moschopolis sunt folosite alternativ, cea din urmă fiind asociată cu populația aromână. În edictele Patriarhului de Ohrid apare sub forma Moschopolis, iar autorul din secolul al XVIII-lea, Meletios Mitros, folosește forma Voskopolis în lucrarea sa Geografia. În Codex-ul Mănăstirii Sf. Ioan Botezătorul, forma Moschopolis este predominantă, probabil datorită faptului că autorul, Michel, fost episcop de Gorë, era originar din satul Shipskë, locuit istoric de aromâni. Cu toate acestea, în documentele arhivate transcrise în Codex, Michel a preferat adesea forma Voskopoja, inclusiv pentru evenimentele dintre anii 1660–1687, unde acordurile între mănăstiri, notabili și arhonții orașului folosesc această formă.¹

¹ Pëllumb Xhufi, *Les débuts de Voskopoja*, în „Studia Albanica” nr. 1, 2012, pp 2-3.

*Moscopole, oraș distrus în întregime în 1788
de către trupele albaneze aflate sub comanda lui Ali Pașa.*

Folosirea interschimbabilă a formelor Voskopoja și Moschopolis nu indică apartenența etnică sau socială, ci reflectă coabitarea și integrarea strânsă dintre comunitățile albaneză și aromână. Forma Voskopoja pare să fi fost mai frecvent utilizată de populația laică și de clerul inferior. De asemenea, nume albaneze precum Ngushta, Vrusho și Krunde apar printre semnatarii acordurilor dintre cele trei districte ale orașului, sugerând că acestea erau poate locuite majoritar de albanezi.²

Pouqueville a identificat Moscopole cu cetatea Museion, una dintre cele 46 de fortărețe pe care, conform lui Procopius din Cezareea, împăratul Iustinian I (527–565) le-a construit în provincia Macedonia pentru a apăra zona de atacurile barbarilor. Totuși, până în prezent, nu există urme de construcții antice la Moscopole, deoarece zona nu

² Ibidem, p. 4.

a fost investigată arheologic. Cu toate acestea, Moscopole este considerată un nod comercial intern care, cel puțin din perioada bizantină, conecta bazinul Korça cu Berat, Vlora și Durrës. Este dificil de crezut că Iustinian I nu ar fi realizat fortificații militare într-un astfel de coridor strategic, care ulterior a devenit o cale principală de migrare a populațiilor slave din Macedonia spre Vest.[40]

Moscopole nu este menționat de cronicile lui Gjon Muzaka în 1510, deși el descrie un sat abandonat numit Voskop, care ar putea fi legat de Moscopole modern. Muzaka asociază Voskop cu regiunea „paese di Devoli maggiore” și menționează un alt sat, Voscopebeci, care sugerează existența a două așezări cu nume similare. Moscopole este menționată ulterior ca o așezare pastorală posibil înființată în secolul al XIV-lea. Un codex din 1630 al mănăstirii Saint-Prodrôme afirmă că orașul ar fi fost fondat în jurul anului 1330, dar fără legătură directă cu familia Muzaka, contrar afirmațiilor lui Johann Georg von Hahn.³

Documentele otomane din 1568/1569 indică Moscopole ca o așezare pastorală, cu începuturi agricole, iar două firme din 1647 menționează că locuitorii erau păstori nomazi care se mutau sezonier cu turmele în sanjak-ul Vlora. Până în 1700, Moscopole devine un centru comercial important, cu plângeri frecvente la autorități din cauza taxelor sau jafurilor.⁴

În secolul al XVIII-lea, economia din Moscopole se baza pe creșterea animalelor, prelucrarea lânii, tăbăcării și prelucrarea metalelor. Orașul devine un centru economic influent în lumea ortodoxă răsăriteană otomană, cu relații

³ Ibidem, pp. 8-9.

⁴ Ibidem, pp. 10-11.

comerciale extinse în Europa, inclusiv cu Veneția, Viena și Leipzig, până în 1769.⁵

În anul 1788, trupele albaneze conduse de Ali Pașa distrug orașul Moscopole, locuit aproape exclusiv de aproximativ 60 000 – 70 000 de aromâni. În urma acestui eveniment, supraviețuitorii (dar și alți aromâni din regiune) au emigrat masiv către diferite destinații: actualele teritorii ale Greciei, Serbiei, României și Bulgariei.

Familia lui Gheorghe Ioanovici

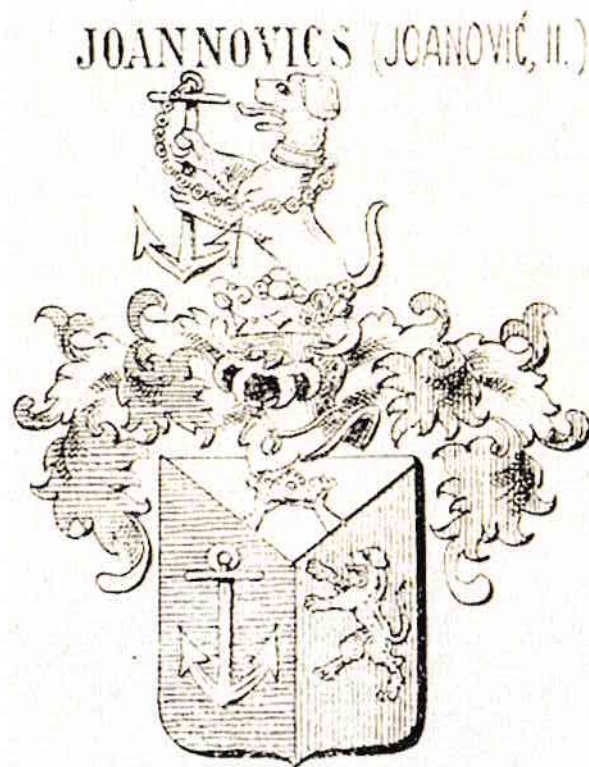
O parte însemnată dintre locuitori, după distrugerea orașului Moscopole, în special elita culturală și comercială, a ales a emigra în Viena și Budapesta – dar și în alte zone, precum Banat și Transilvania. În acest context, în același an, 1788, vine din Macedonia la Viena, apoi la prietenii din Budapesta, Pavel Kaliva (Caliva) („caliva” – colibă, în limba aromână), cel care va deveni tatăl lui Gheorghe Ioanovici. La sfatul acelor prieteni, Pavel Kaliva ajunge, într-un final, la Timișoara, unde achiziționează un imobil în valoare de 96 000 de florini în interiorul cetății⁶. Pavel Kaliva își va schimba numele în Pal Joannovics⁷ și, în cele din urmă, în Pavel Ioanovici. Astfel, în 1790, Pavel Ioanovici este menționat ca proprietar al unui imobil aflat în Timișoara, acum pe strada Eugeniu de Savoia nr. 16.

Cunoscut și priceput comerciant, Pavel Ioanovici se adaptează rapid la viața economică din Timișoara și ajunge să strângă o avere considerabilă. Astfel, în data de 15 mai 1800

5 Karin, Kirchhainer, *Iconographic characteristics of the churches in Moschopolis and Vithkuqi (Albania)*, în „Makedonika”, nr. 35, 2023, pp. 163-191.

6 Luminița-Ilona Jivan (coord.), *Monografia familiei nobile Gheorghe Ioanovici de Duleu și Valea Mare*, Editura TIM, Reșița, 2021, p. 46.

7 ***Registrul de Carte Funciară Timișoara, anul 1790.

Blazonul nobiliar al familiei Ioanovici.

(după alți autori, 18 mai), Pavel Ioanovici se află în situația de a profita de un proiect al Camerei Imperiale de la Viena care parcelează Banatul și intenționează să vândă 19 din cele 29 de domenii rezultate astfel către persoane particulare. Printre aromânii comercianți și bancheri care devin proprietari în acest fel în Banat (Mocioni, Capra, Grabovszky etc.), se numără și Pavel Ioanovici, care cumpără de la Curtea Regală Austriacă⁸ domeniul cuprinzând satele cărășene Duleu și Valea Mare (actuala zonă Fârlug), în suprafață de 2 087 iugăre și 1 439 stânjani (peste 1 200 de hectare)⁹. Ca urmare a acestei achiziții, Pavel Ioanovici este înnobilit de Împăratul Franz Josef ca nemeș și primește diploma nobiliară cu stemă la 25 septembrie 1801.

Blazonul nobiliar al familiei era compus dintr-un scut militar decorat cu însemne imperiale, scutul fiind împărțit în trei zone: în partea de sus, două brațe susținând o coroană, în partea stângă, pe fond albastru, o ancoră de argint, iar în partea dreaptă, pe fond roșu, un câine de vânatoare. În partea superioară a blazonului este reprezentat câinele de vânatoare ce ține în gheare ancora, legată de gâtul său cu un lanț.¹⁰

Tânărul Gheorghe Ioanovici

Tânărul Gheorghe Ioanovici (așa cum am arătat mai sus) s-a născut la 24 noiembrie 1821, în Timișoara, fiind fiul comerciantului aromân Pavel Ioanovici (care a dobândit și titlul de nobil în Banat) și al Anei Iancovici (Dechira). Rămas orfan de ambii părinți la o vârstă fragedă (tatăl său

decedând în 1824, iar mama în 1835), acesta a urmat școala elementară și liceul în Timișoara. Sprijinit de rude și beneficiind de o avere considerabilă, și-a continuat studiile de filozofie și drept la Seghedin, Pojon (Bratislava) și Pesta, finalizându-le în 1842, la vârsta de 21 de ani, când a devenit avocat în Timișoara. Rapid remarcat în viața publică a orașului, Ioanovici a publicat articole, s-a implicat în cercurile sociale și politice, dobândind o popularitate considerabilă. În 1847-1848, a fost ales deputat al Timișoarei în Dieta din Pojon.

Casa lui Gheorghe Ioanovici, sat Duleu, Fârlug, Caraș Severin.

⁸ Pesty Frigyes, *Istoria Comitatului Caraș*, Vol. II, Budapesta, 1884, p. 139.

⁹ Luminița-Ilona Jivan, *op.cit.*, p. 47.

¹⁰ Ioan Cavaler de Pușcariu, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, Partea a II-a, Tiparul Tipografiei Arhiepiscopiei, Sibiu, 1895, p. 103.